

Тетяна Демиденко

ГАРМОНІЯ ЯК ЖИТТЄВИЙ ВИМІР: ВАЛЕНТИНА ТИТАРЕНКО

Певно, одне з найдовершеніших відчуттів, які дарує людині життя, – це відчуття гармонії, співмірності й узгодженості тих його складових, які, зливаючись у потужний акорд буття, надають йому повноти і сенсу. Натомість повсякденність не часто дозволяє нам зосередитися на творенні внутрішньої гармонії чи пошуку її в інших. І, може, саме тому особливо цінують ці знахідки, відчуваючи глибоку повагу до людини, котрій вдається гармонійно поєднати в собі служіння, як писав поет, “красивому і корисному”, різні грані таланту, неабиякі досягнення у сферах, що на рівні масової свідомості сприймаються як протилежні або принаймні далекі одна від одної.

Погодьмося, що типовий образ професора, доктора наук стереотипно асоціюється в більшості з людиною, котра має високий інтелект, моральні чесноти, глибоку ерудицію, але водночас буває безпорадною в ситуаціях, що потребують умілих рук, життєвої кмітливості, майстровитості. З іншого боку, звичний образ умільця-майстра, на кшталт Шулги в Миколи Лєскова, сприймається як самородок, самоучка, далекий від систематичної освіти, проте багатий на життєвий досвід, природну мудрість і стійкість.

І коли нам трапляється поєднання в одній людині освіченості й майстровитості, належності до академічних сфер і здорового прагматизму, сповідування високих ідеалів та реалістичних поглядів на життя, здатності продукувати ідеї й уміння їх втілювати, ми особливо гостро відчуваємо справедливість і гармонійність поетичної формули щастя, виведеної Максимом Рильським:

*У щастя людського два рівних є крила:
Троянди й виноград, красиве і корисне*
[5, с. 182].

Саме ці рядки спадають на думку, коли знайомишся із життєвим і творчим шляхом

доктора педагогічних наук, завідувача кафедри теорії та методики технологічної освіти, декана факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, професора Валентини Петрівни Титаренко.

*Валентина Петрівна Титаренко,
доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету технологій та
дизайну ПНПУ імені В. Г. Короленка*

Народилася Валентина Титаренко (дівоче прізвище – Сорока) 26 листопада 1948 року в мальовничому селі Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області. Батько – Петро Петрович Сорока – працював водієм у колгоспі імені М. В. Гоголя, помер 1973 року. Мати – Марія Василівна – була майстринею-вишивальницею, володіла різними видами декоративно-ужиткового мистецтва, пройшла трудовий шлях на фабриці імені Н. К. Крупської – одній із семи на Полтавщині, що випускали вишивані вироби. Марія Василівна пішла за межу життя у 87-річному віці, ще замолоду передавши доньці вміння й талант рукодільниці та навчивши дітей, як писав Борис Олійник, “у світі по совісті жити”.

Змалку кмітлива дівчинка уважно придивлялася й до занять бабусі – Одарки Йосипівни Сороки, яка майже все життя займалася тканням на домашньому верстаті ліжників для односельців. Мабуть, уже тоді Валіні руки набули вправності в роботі з голкою та ниткою, а її допитливий погляд увібрав у дитячу пам'ять зразки справжньої народної творчості у виконанні найрідніших людей. Завдяки їм опанувала найпоширеніші на Полтавщині техніки: лиштву, вирізування, зерновий вивід, ляхівку, різноманітні мережки.

Ставши школяркою, Валя тішила і батьків, і вчителів неабиякими успіхами в навчанні. Із вдячністю вона згадує свою першу наставницю – Софію Федорівну Пархоменко, а з учителів старших класів – викладача улюбленого предмета хімії Зінаїду Костівну Ксьонз. Саме ця жінка допомогла золотій медалістці,

випускниці Валентині Сороці ретельно підготуватися до вступних іспитів на природничий факультет Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. Склавши на "відмінно" хімію авторитетному й досвідченому тодішньому деканові факультету, легендарному Андрію Потаповичу Карішину та молодому асистентові, а нині поважному доценту Григорію Федоровичу Джурці, Валентина стала студенткою, активно взялася до громадського життя, наполегливо вчилася, як лідер молоді ініціювала багато цікавих справ. Невдовзі її обрали членом профкому вишу, і профспілковій діяльності Валентина Петрівна не зраджує вже понад сорок років.

Свій трудовий шлях розпочала 1971-го, звідтоді жодного разу не змінювала місце роботи: в її трудовій книжці адреса одного навчального закладу – Полтавського державного педагогічного інституту, нині – національного університету імені В. Г. Короленка. Тут, у стінах Alma-mater, вона пройшла шлях від старшого лаборанта кафедри хімії до професора, завідувача кафедри, декана.

Із сестрою Любою (перша зліва) на святі Івана Купала в с. Великі Сорочинці. 1965 р.

1973 року Валентина Петрівна народила сина Валерія. Попри родинні клопоти, молоді мама і дружина продовжувала викладацьку діяльність – працювала асистентом кафедри трудового навчання, тривала й робота над дисертаційним дослідженням.

1989 року захистила кандидатську дисертацію з теми "Підвищення продуктивності ячменю та гороху шляхом передпосівної обробки насіння препаратом ДИНУК" у Харківському науковому дослідному інституті рослинництва й здобула науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук.

У 1988–1995 роках Валентина Петрівна працювала головою профспілкового комітету педагогічного інституту. Уже тоді поряд із традиційними для профспілки турботами про дотримання умов колективного договору, оздоровлення спілчан та членів їхніх сімей, організацію дозвілля тощо голова профкому, не байдужа до рукотворної краси, ініціювала виставку-конкурс виробів (вишиванки, плетиво, різьбярство тощо), виготовлених викладачами й співробітниками. Відвідувачі виставки були приємно подивовані різноманітними талантами членів профспілки, а перше місце посіла тоді з оригінальними плетеними виробами доцент Лариса Безобразова. Профспілкову діяльність Валентина Титаренко успішно поєднувала з викладацькою роботою на педагогічно-індустріальному факультеті, створеному в структурі навчального закладу 1978 року.

Основним аргументом на користь організації факультету була нагальна необхідність підготовки кваліфікованих кадрів. На той час лише десять відсотків учителів трудового навчання Полтавської області мали вищу освіту [2, с. 75]. Факультет упродовж кількох років вирізнявся, з огляду на специфіку фаху, здебільшого чоловічим студентським складом. Валентина Петрівна викладала тут великий курс "Основи сільського господарства". Але

Студентка-випускниця Полтавського педінституту. 1971 р.

в середині 1980-х чоловіче студентське товариство було “ушляхетнене” присутністю дівчат: на факультеті з'явилися нові спеціальності, до відкриття яких доклала зусиль Валентина Петрівна. Її оскільки автор будь-якої ідеї найчастіше наражається на необхідність втілення її в життя власноруч, довелося доценту Титаренко і фах для дівчат визначати, і самій же студенток навчати. Тут і пригодилася мама та бабусина наука – почала Валентина Петрівна вчити української народної вишивки. Водночас і сама брала уроки майстерності в заслуженого майстра народної творчості Олександри Великодної, викладачів вишивання Решетилівського художнього професійно-технічного училища № 28 Лариси Пілюгіної та Надії Вакуленко, згодом – у викладачів килимарства Євгена Пілюгіна й Тетяни Кирпотіної. Навчалася й за книгами, подарованими ще в дитинстві подругами, відтворювала, як і раніше, з допомогою матері різні техніки вишивання, а їх же існує понад сто!

Наполеглива праця увінчалася успіхом: до Валентини Петрівни прийшло визнання. Її стали запрошувати на виставки в різні міста України та зарубіжжя, роботи учениць демонструвалися в експозиції музею українських народних промыслов та ремесел, створеному на факультеті 1988 року за її ініціативою...

Факультетський музей – це постійно діюча виставка творчих робіт студентів, своєрідний майстер-клас з декоративно-ужиткового мистецтва. Затишна, простора світлиця містить експозицію українських рушників, жіночих і чоловічих вишиванок, килимів і писанок, різьблених виробів, бісерних прикрас, штучних квітів, виробів з лози та рогози – всього того, що навчилися створювати власноруч студенти під керівництвом своїх талановитих наставників. Згодом такі твори декоративно-ужиткового мистецтва посядуть не одне почесне місце на культурно-освітніх заходах в

Австрії, Болгарії, Бельгії, Італії, Німеччині, Франції, Швейцарії [2, с. 125].

Особливо пам'ятною для Валентини Петрівни Титаренко стала поїздка в складі делегації вишу до Італії (1997). Сам Папа Римський Іоанн Павло II вітав народну майстриню і всіх полтавців у своїй резиденції у Ватикані, а Валентина Петрівна з приємністю вручила йому прапор Полтави, вишитий її руками. Розповідь жінки про цю подію подав у місцевій газеті журналіст Віталій Цебрій: “Наш інститутський ансамбль “Весна” мав гастрольну поїздку до Італії і, звичайно ж, це вже була сама по собі рідкісна можливість побачити красиву європейську країну, ознайомитися з пам'ятками давньої середземноморської цивілізації... Нас люб'язно зустрів в Італії мер невеличкого містечка Орієтта сеньйор Марчелло То-

мазіні. Саме він й організував цю фантастичну зустріч. Пан Марчелло випадково дізнався від нас, що 24 серпня всі українці відзначають величне для нас свято (а ми прибули до Італії напередодні). І тому він запропонував: “А хочете...”. І хоч я, приміром, православна,

Із мамою Марією Василівною. 1998 р.

Вишиває “Рушник національної єдності”. 2007 р.

але зустрітися із самим Папою Римським, та ще й з такою людиною, котра була великим

*Зустріч із Папою Іоанном Павлом II у Ватикані.
В. П. Титаренко вручає прапор Полтави. 1997 р.*

другом українців... Звісно ж, захотіла і я, усі захотіли! Уявіть собі: одного разу, за кілька років до того, ми з народним хором “Калина” Полтавського педінституту побували у Польщі. У містечку Вадовіце, де народився Папа, нам показали його будиночок. І ми співали там українських пісень, навіть не здогадуючись, що доля нам подарує цю надзвичайну зустріч... Отже, ми опинилися в Італії.

Ну, а далі події розвивалися так. Сеньйор Марчелло звернувся до українського посольства з відповідним проханням. А посол України написав листа на Секретаріат Папи у Ватикані...”

Деяко пізніше Марчелло Томазіні зізнався Валентині Петрівні: усі 63 роки свого життя, мовляв, прожив в Італії. Давно мріяв про аудієнцію в Папи. Але нагода така щаслива склалася ось тільки зараз!

“Ми прибули у Ватикан у надзвичайно спекотну погоду, – згадує Валентина

Петрівна. – Але я наполягла на тому, щоб усі були в національному вбранні. Жарко було, та що ж! Папа Римський, звісно, і раніше приймав українські делегації. Та з Полтави ми були першими! І взагалі, як мені пояснили, подібні аудієнції Іоанн Павло II (при всій його комунікабельності) влаштовує не частіше одного разу на рік. Тож нам, тридцятьом полтавцям, дуже пощастило!

Папа приймав українців серед 160 (!) делегацій з різних країн світу. Спершу він привітав усіх присутніх у залі Ватикану, підтвердивши репутацію знаменитого поліглата, саме тими мовами, якими розмовляли його численні гості. Потім до нього почали підводити по черзі представників кожної з делегацій. Українцям надали таке почесне право майже одразу після італійців.

Переді мною до Іоанна Павла II підвели поважних італійських черниць. А потім сеньйор Марчелло хапає мене за рукав і тягне за собою. Я італійської практично зовсім не розумію. Тому довірилася інтуїції й намагалася наслідувати приклад тих, хто підходив до Папи. Виконала всі ритуальні моменти (з цілуванням руки первосвященника, подякою за таку його милість), вручила Папі прапор Полтави. Іоанн Павло II коротко поздоровив нас із прийдешнім святом (власне, це була головна причина, чому нас запросили у Ватикан). Він сказав слова привітання зрозумілою нам мовою, і це було приємно надзвичайно! А потім від нього в дарунок я одержала срібні чотки. І повернулася до делегації. Далі була ще доволі дивна річ. За ритуалом прийому Папи, після того, як удостоїлася честі з ним ручкатися, мою “освячену руку” мали потім цілу-

*Перша науково-практична конференція трудовиків України
(в центрі ліворуч – академік Д. О. Тхоржевський). 2000 р.*

вати всі члени делегації. Так робили всі 160 делегацій – своїм представникам... Українці також не стали винятком. Не скажу, що цей ритуал був мені неприємним...”, – жартуючи, завершила розповідь журналістові Валентина Петрівна [8]. До речі, фото прийому у Ватикані, котрі українська делегація привезла до Полтави кілька років тому, сьогодні як історичний раритет займають почесне місце в експозиції Полтавського обласного краєзнавчого музею.

Не одну закордонну подорож (до Австрії, Болгарії, Бельгії, Польщі, Швейцарії) здійснила Валентина Петрівна разом з українським народним хором “Калина” (керівник

Із колегами-науковцями (зліва направо): Валентина Радкевич, Ольга Щербак, Неля Ничкало (праворуч)

– заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри музики Григорій Левченко). Її виїзди на численні зарубіжні гастролі цього славного університетського колективу були цілком закономірними, адже під керівництвом та за безпосередньою особистою участю доцента Титаренко були вишиті 60 жіночих та 55 чоловічих сорочок для хористів, 25 сорочок для оркестрової групи хору, 10 рушників, виготовлено 60 українських віночків... Практика “одягання” студентських колективів художньої самодіяльності у власноруч виготовлені костюми з легкої руки Валентини Петрівни стала доброю університетською традицією: під її керівництвом майстрині факультету технологій та дизайну виготовили костюми для камерного хору “Гілея”, танцювальних ансамблів “Кредо” та “Грація”, естрадного колективу “Ананас”, команди КВК “ФІМА”, хору “Просвіти” та інших колективів.

За такою плідною й активною творчою діяльністю стояла копітка, ретельна науково-дослідницька робота Валентини Титаренко

з пошуку й вивчення зразків української народної вишивки, опису її техніки, поширення в різних місцевостях тих чи тих орнаментів, кольорової гами, традицій. Із дозволу директора Полтавського краєзнавчого музею Катерини Борисівни Фесик Валентина Петрівна працювала у фондах з багатою колекцією рушників. Як плід цієї роботи 1998 року вийшла її книга “Український рушник як засіб національного виховання і витвір народного декоративно-ужиткового мистецтва” [7], а через два роки по тому – “Полтавська традиційна вишивка: минуле і сучасне” [6].

За короткий термін Валентина Титаренко сформувала на факультеті творчий колектив однодумців, які успішно здійснюють наукове дослідження за держбюджетною темою “Відродження і розвиток національної традиційної культури українського народу” [2, с. 124]. А впродовж останніх десяти років Валентина Петрівна – керівник фундаментального дослідження “Теорія і методика формування естетичної культури майбутнього вчителя технологій”. Вона – автор понад 300 наукових праць.

2010 року доцент Титаренко успішно захистила докторську дисертацію (науковий консультант – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Віктор Костянтинівич Сидоренко). Мабуть, тільки сама Валентина Петрівна знає, яким складним був шлях до її завершення: на

Після захисту докторської дисертації. У центрі поряд із академіком І. А. Зязюном (ліворуч) та членом-кореспондентом В. К. Сидоренком (праворуч)

плечах цієї невтомної і відповідальної, тендітної жінки лежала турбота про стареньку й недужу маму, чоловіка, сина з невісткою та трьох онучат, завідування кафедрою, керівництво факультетом, робота в редколегіях журналів, науково-методичній комісії з трудового навчання Міністерства освіти і науки України, участь у наукових конференціях,

різнопланова громадська діяльність, членство в журі учнівських та студентських олімпіад, професійних конкурсів “Учитель року”,

Пам'ятні Валентині Петрівні демонстрування творчих надбань студентів факультету в час проведення у квітні 1998 року Всеукраїнських науково-мистецьких читань “Українська нитка у мистецтві вишивання, ткацтва, килимарства”, виставка-продаж “Мисткині-вишивальниці Полтавщини”, організована нею разом із жіночим клубом “Порадниця”. Про цю неординарну подію в культурному житті області писала газета “Зоря Полтавщини”: у статті Ванди Лис відзначалася роль в організації виставки Валентини Титаренко, котрій удалося залучити до участі в заході більше 50 майстринь-вишивальниць із різних районів Полтавської області, зокрема й усесвітньо відому мисткиню Олександру Великодну [4]. Були на цій виставці й роботи Валентини Петрівни та її мами – Марії Василівни.

Лауреати премії імені Панаса Мирного – Олександр Горшечников і Валентина Титаренко. 2005 р.

активна співпраця зі “Слов’янським клубом”, засідання якого набували особливого затишку завдяки її зусиллям і турботі... А ще – напружена багаторічна виставкова діяльність.

Подією всеукраїнського масштабу стала приурочена до десятиріччя незалежності держави виставка творчих робіт студентів під керівництвом Валентини Титаренко, що відбулася в Києві в Експоцентрі

У музеї І. П. Котляревського. Вручення вишитої сорочки для експозиції

України 20–26 серпня 2001 року. У квітні-травні 2003 року виставку “Барвінковий світ весни” було розгорнуто в літературно-мемо-

В. П. Титаренко – лауреат премії імені В. Г. Короленка. 2006 р.

ріальному музеї І. П. Котляревського. Про неї із захопленням розповідалося в місцевій пресі, зокрема на сторінках “Зорі Полтавщини” [1].

Упродовж травня-жовтня 2007 року проводилася Всеукраїнська культурно-мистецька й суспільно-політична акція “Рушник національної єдності”. Полотно завдовжки 9 метрів і завширшки 75 сантиметрів знайшли в селі Мухалі Хмельницької області. За словами співкерівника проекту Тамари Степаненко, воно “живе”, тому що виткане руками жінки з вирощених нею конопель, политих дощем, овіяних вітром, напоєних сонцем. Коли на нього наноситься вишивка, рушник набуває сили оберегу. Вишивали рушник на громадських засадах більше п’ятисот майстрів народної вишивки з 24 областей, а також АР Крим, Києва й Севастополя. Візерунок розробили науковці – історики та художники. На полотні зображений наймогутніший для України символ – дерево життя, ескіз якого створила заслужений художник України, голова Черкаського осередку спілки майстрів народного мистецтва Олександра Теліженко. Перед тим, як завітати на Полтавщину, рушник побував у Херсонській та Запорізькій областях. Першими в нього зустріли мешканці Решетилівки – відомого осередку народного ткацтва, килимарства й вишивки. Другий етап акції пройшов у музеї українського рушника нашого університету, де до творення

його долучилися студентки другого і третього курсів факультету технологій і дизайну. До творчої праці приєдналася і декан факультету Валентина Титаренко...

У межах статті не уявляється можливим навести хоч би перелік усіх тих виставок, у яких Валентина Петрівна брала участь сама або разом зі своїми студентами: лише впродовж 2005–2010 років художньо-творчі роботи її вихованців демонструвалися на 40 міжнародних, всеукраїнських та місцевих виставках.

Учасники дійства “Учитель року” – 2010

Звичка до постійної наполегливої праці, висока вимогливість до себе й інших, сміливість і рішучість в опануванні нових сфер діяльності, неабиякі організаторські здібності, лідерські якості забезпечили Валентині Петрівні авторитет і визнання. Сьогодні вона, колишня Валя Сорока з Великих Сорочинців, стала поважним професором, знаним науковцем, досвідченим керівником, мудрим

Зі студентами факультету – переможцями Всеукраїнської олімпіади з трудового навчання. Уманський педуніверситет. 2009 р.

Із родиною – чоловіком Миколою Олексійовичем, сином Валерієм, невісткою Ольгою та внуком Ігорем

вихователем, талановитим майстром. Певно, саме про таких людей, чий високий статус є результатом їхніх власних зусиль і невтомної праці, англійці з повагою говорять як про особистість, котра сама себе створила – “self made man”.

Валентину Петрівну Титаренко відзначено званням “Відмінник освіти України” (2000), Почесними грамотами Центрального комітету профспілки працівників освіти і науки України (2003, 2009), Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України (2004), дипломами лауреата премії імені Панаса Мирного в номінації “Народна творчість” (2005) та премії імені В. Г. Короленка (2006), вона нагороджена знаком “Василь Сухомилинський” (2008), Почесною грамотою Національної академії педагогічних наук України (2009) [3].

І при всьому цьому Валентина Петрівна залишається чарівною жінкою, завжди енергійною, сповненою нових задумів і планів, здатною на вольові вчинки і... на рішучу зміну іміджу. Якось у день її народження, коли привітати іменинницю прийшли колеги, студенти, члени “Слов'янського клубу”, що присвятив

своє засідання творчим досягненням факультету технологій і дизайну, всі присутні на урочистостях були приємно вражені тим, як нова стильна зачіска, модний колір волосся, елегантна сукня дозволили і без того стрункій, моложавій жінці створити довершений образ сучасної успішної леді. Валентина Петрівна всім способом свого життя немовби кидає виклик рокам і підтверджує влучність поетичного спостереження Р. Рождественського: “Есть только дни рождения у женщин, годов рождения у женщин нет”.

Література

1. Бажан Г. Барвіста Україна / Г. Бажан // Зоря Полтавщини. – 2005. – 13 грудня.
2. Год Б. Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка: історія і сучасність / Б. Год, О. Єрмак, П. Киридон. – Полтава, 2009.
3. Ігнатенко О. Учив, як рідну землю любити / О. Ігнатенко // Зоря Полтавщини. – 2006. – 29 серпня.
4. Лис В. І квіти любові, і барвінок печалей / В. Лис // Зоря Полтавщини. – 2000. – 28 квітня.
5. Рильський М. Троянди й виноград / М. Рильський // Далекі зірничі. Українська література першої половини ХХ ст. – К.: Грамота, 2001.
6. Титаренко В. П. Полтавська традиційна вишивка: Минуле і сучасне: Навчально-методичний посібник / В. П. Титаренко. – Полтава, 2001.
7. Титаренко В. П. Український рушник: зачіб національного виховання і витвір народного декоративно-ужиткового мистецтва: Навчально-методичний посібник / В. П. Титаренко. – Полтава, 1998.
8. Цебрій В. Як Папа Римський Іоанн Павло II полтавців із Днем незалежності вітав / В. Цебрій // Полтавський вісник. – 2011. – 12 серпня.